

«місце виконання виконавчого документу». При цьому, у випадках, коли позивач – боржник за виконавчим написом вирішує пред'явити свій позов до суду за місцем виконання виконавчого напису, територіальна юрисдикція суду першої інстанції прив'язується до місця проживання, перебування, роботи боржника або місцезнаходження його майна. Факт пред'явлення чи непред'явлення виконавчого напису до виконання жодним чином не впливає на визначення підсудності окресленої категорії цивільних справ та не є перешкодою до відкриття провадження у справі.

Список бібліографічних посилань

1. Серветник А. Г. Виконавчий напис нотаріуса: поняття та ознаки. *Теорія та практика правознавства*. 2017. Вип. № 2 (12). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/115431/113154> (дата звернення: 12.03.2018).
2. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 24 листопада 2016 року у справі № 638/18932/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63250805> (дата звернення: 12.03.2018).
3. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 30 січня 2017 року у справі № 638/18932/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64493427> (дата звернення: 12.03.2018).

Одержано 16.04.2018

УДК 343.137(477)

Давид Володимирович Сімонович,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Відповідно до ст. 93 КК України до осіб, які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння чи вчинили у стані обмеженої осудності злочини, або які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до винесення вироку чи під час відбування покарання, суд може застосувати примусові заходи медичного характеру. Враховуючи, що особа,

яка страждає на психічну хворобу, не є суб'єктом кримінального правопорушення й не спроможна захищати особисті права, кримінальним процесуальним законодавством передбачена особлива процесуальна форма провадження щодо цієї категорії (гл. 39 КПК України). Тобто примусові заходи медичного характеру, що застосовуються у сфері кримінального судочинства, являють собою комплексний кримінальний і кримінальний процесуальний інститут, вивчення якого може бути ефективним на межі наук. Як зазначає С. Л. Шаренко, комплексність цього інституту полягає в тому, що кримінально-правові підстави застосування примусових заходів медичного характеру реалізуються у таких формах і за дотримання таких умов, які визначаються кримінальним процесуальним законом [1, с. 6].

Отже, інститут застосування примусових заходів медичного характеру являє собою сукупність норм кримінального та кримінального процесуального права, що регламентують процесуальний порядок застосування до осіб, які вчинили в стані неосудності суспільно небезпечні діяння чи у стані обмеженої осудності – злочини або які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до винесення вироку чи під час відбування покарання, примусових заходів медичного характеру, передбачених кримінальним законодавством.

Відповідно до ч. 2 ст. 503 КПК України, якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слідчий, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування та продовжує його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України. Тобто, юридичним фактом зміни порядку досудового розслідування є встановлення певних підстав. Вбачаємо, що законодавець має на увазі підстави, визначені в ч. 1 ст. 503 КПК України, а саме: 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності; 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до винесення вироку. Зрозуміло, що встановлення цих підстав здійснюється в результаті проведення психіатричної експертизи. Отже, слідчий, прокурор спочатку залучають експерта для

проведення психіатричної експертизи і після її проведення, за наявності встановлення обставин про те, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування. У випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 332 КПК України, доручити проведення психіатричної експертизи має право суд.

Після відкриття кримінального провадження в слідчого, прокурора можуть виникнути сумніви щодо осудності особи, тому необхідно в найстисліші терміни вирішити сумнів щодо психічного стану особи, оскільки це, перш за все, пов'язано із забезпеченням права на захист такої особи. Крім того, це позначається на правах і свободах цього учасника провадження, можливості застосування до нього запобіжного заходу й узагалі на порядку здійснення кримінального провадження.

З метою вирішення сумнівів щодо психічного стану особи в науковій літературі пропонується закріпити в законі можливість проведення психіатричної експертизи до початку кримінального провадження в порядку невідкладних слідчих дій [2, с. 28; 3, с. 6]. Окремі науковці пропонують проводити не експертизу, а судово-психіатричний огляд [4, с. 56]. Слід підтримати ту групу процесуалістів, які, не заперечуючи можливості в процесі перевірки заяв і повідомлень використовувати знання в різних галузях, виступають категорично проти проведення експертизи на цій стадії процесу.

У слідчого, прокурора можуть виникати сумніви в осудності особи ще до отримання висновку психіатричної експертизи. Тому ці два моменти відрізняються за часом. У зв'язку з цим вважаємо, що досудове розслідування в кримінальному провадженні щодо примусових заходів медичного характеру можна умовно поділити на три етапи:

1) з моменту внесення відомостей до ЄРДР до появи в слідчого, прокурора сумнівів щодо осудності особи, оскільки з цього періоду в кримінальному провадженні забезпечується обов'язкова участь захисника;

2) з моменту виникнення сумнівів щодо осудності особи до встановлення на підставі висновку психіатричної експертизи підстав для здійснення кримінального провадження щодо

примусових заходів медичного характеру, визначених у ч. 1 ст. 503 КПК України;

3) з моменту встановлення підстав, визначених у ч. 1 ст. 503 КПК України, до завершення досудового розслідування (у формі закриття кримінального провадження або складення клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру).

З урахуванням указанного, можна дійти висновку, що підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру слід відрізнити від підстав застосування судом цих заходів. Якщо підстави здійснення кримінального провадження чітко визначено у ст. 503 КПК України, то щодо підстав для застосування примусового лікування в науковій літературі є різні позиції [5, с. 8] Не вдаючись у детальний аналіз цього питання, погодимося з С. Л. Шаренко щодо того, що необхідно розрізнити кримінально-правовий і процесуальний аспекти проблеми [1, с. 8]. З урахуванням такого поділу вважаємо, що кримінально-правовими підставами застосування судом примусових заходів медичного характеру є: 1) наявність суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність; 2) визнання відповідної особи суспільно небезпечною через хворобливий стан її психіки та характер учиненого нею діяння. Процесуальними підставами для примусового лікування слід визнати: 1) доведеність у матеріалах кримінального провадження факту вчинення особою суспільно небезпечного діяння; 2) установлений висновком психіатричної експертизи факт неосудності в момент вчинення суспільно небезпечного діяння, або обмеженої осудності особи на момент вчинення кримінального правопорушення, або факт захворювання на психічну хворобу після вчинення кримінального правопорушення до винесення вироку.

Отже, вважаємо, що сутність процесуального статусу психічно хворої особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, слід визначити з урахуванням таких положень: 1) особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, не є суб'єктом кримінального правопорушення і не підлягає кримінальній відповідальності, проте вона є суб'єктом кримінального провадження з боку захисту; 2) учасник

кримінального провадження не повинен бути обмежений у процесуальних правах порівняно з підозрюваним, обвинуваченим; 3) особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, реалізує свої права як підозрюваний, обвинувачений, якщо цьому не перешкоджає характер психічного розладу; 4) якщо через розлад психічної діяльності чи психічне захворювання особа не може самостійно реалізувати свої права, визначені у Конституції України та законах України, вона здійснює їх через законного представника, захисника.

Слід зазначити, що питання про необхідність застосування примусових заходів медичного характеру може виникнути під час судового розгляду в загальному порядку, тобто в разі виникнення в обвинуваченого психічної хвороби після передання обвинувального акта до суду та під час судового слідства. У разі виникнення підстав, передбачених ч. 2 ст. 509 КПК України, суд має право своєю ухвалою доручити проведення психіатричної експертизи експертній установі або експертам (п. 2 ч. 2 ст. 332 КПК України). Крім того, як визначено в ст. 362 КПК України, якщо під час судового розгляду будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, суд виносить ухвалу про зміну порядку розгляду та продовжує судовий розгляд згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України.

Таким чином, можна зробити висновок, що кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів слід розглядати як диференціацію процесуальної форми, що спрямована на ускладнення процедури досудового розслідування та судового провадження з метою створення системи додаткових гарантій прав і законних інтересів особи, яка внаслідок психічних вад не може належним чином реалізувати свої права.

Список бібліографічних посилань

1. Шаренко С. Л. Кримінально-процесуальні проблеми застосування примусових заходів медичного характеру : монографія. Харків : Право, 2002. 208 с.
2. Франциферов Ю., Николайченко В., Громов Н. Производство экспертизы до возбуждения уголовного дела. *Российская юстиция*. 1999. № 3. С. 28.

3. Нагнойный Я. П. О возможности назначения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1967. Вып. 4. С. 6–7.

4. Степичев С. С., Хомовский А. А. Особенности производства по применению принудительных мер медицинского характера. *Социалистическая законность*. 1967. № 5. 58 с.

5. Овчинникова А. П. Сущность назначений принудительных мер медицинского характера : учеб. пособие. М. : ВЮЗИ, 1977. 46 с.

Одержано 16.04.2018

УДК 341.1/8

Олександр Андрійович Сіротов,

*слухач магістратури Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «PERSONA NON GRATA»

У міжнародному праві існує велика кількість інститутів, які мають особливу специфіку та складний механізм реалізації. Подібним на сьогоднішній день є такий інститут міжнародного права, як *persona non grata*. У науковій літературі його представлено як частину дипломатичного та консульського права. Нормативною основою на якій ґрунтується інститут є низка міжнародно-правових актів, укладених у сфері дипломатичних та консульських зносин. Вказані особливості *persona non grata* підтверджують необхідність детального аналізу та теоретико-правової розробки цього явища з урахуванням положень міжнародних документів, звичаїв, а також схожих юридичних інститутів.

В юридичній літературі зміст та особливості підгалузей консульського та дипломатичного права окреслювалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: Репецьким В. М., Дьоміною Ю. Г., Сандаровським К. К., Цимбрівським Т. С., Абашидзе А. Х., Бобильовою Г., Дударевою О., Колосовою Ю., Казановою О. та інших. Водночас, незважаючи на це, аналіз категорії *persona non grata* належним чином не здійснювався.

Persona non grata системно належить до двох підгалузей міжнародного публічного права – дипломатичного та консульського права. У науковій літературі їх доволі часто ототожнюють,